

Магчыма, камусьці тэма "вяртання імёнаў" ужо набіла асому, але відавочна, што актуальнасці яна пакуль не страціла. Прычым абмяркоўваць яе даўно пара не ў "агульнапатрыятычным", але ў практычным аспекце. У лютым і сакавіку ў галерэі "Лабірынт" Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі прайшла мастацкая выстаўка "Тадэвуш RE:turn". Яе куратары Аляксей РОДЗІН і Зміцер ЮРКЕВІЧ прапанавалі рэдакцыі "К" правесці "круглы стол", прысвечаны новым і традыцыйным спосабам ушанавання знакамітых постацей беларускай гісторыі. І паколькі згаданая выстаўка — акурат досвед такога практычнага падыходу, на ініцыятыву мы адгукнуліся ахвотна. У гутарцы ўзялі ўдзел рэжысёр і пісьменнік Уладзімір АРЛОЎ, філолаг, супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Аляксей ЖЛУТКА, член тапанімічнай камісіі пры Мінгарвыканкаме, гісторык Іван САЦУКЕВІЧ, оперны спявак, даследчык і папулярны аўтар музычнай спадчыны Беларусі Віктар СКАРАБАГАТАЎ, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі па навуковай працы і выдавецкай дзейнасці Аляксей СУША, гісторык, дацэнт Інстытута бізнесу і менеджменту тэхналогій БДУ Анатоль СЦЕБУРАКА, намеснік старшыні Ляхавіцкага райвыканкама Дзіяна ТРЫЦЕНЬ, метадыст аддзела ІРКСМ таго ж раёна Наталля СКРЫПНІК, а таксама журналісты "К" Ілья СВІРЫН і Кастусь АНТАНОВІЧ.

нансавыя рэсурсы. Менавіта тады, дарэчы, і былі набыты тыя выданні Скарыны, якія мы сёння маем на Беларусі...

Яшчэ адзін прыклад. Многія памятаюць, з якім размахам прайшоў юбілей Скарыны ў 1990 годзе. Больш за тое: наша рэспубліка, якая тады не мела незалежнасці, здолела заявіць пра сябе нават на міжнародным узроўні.

Аляксей ЖЛУТКА: — Памятаю, акурат у той час зайшоў да мяне ў госці адзін знаёмец з Украіны. Слова за слова — прагучала з яго вуснаў такая думка: маўляў, чаго вы, беларусы, вартыя? Вы ж нічога значнага ў культуры не зрабілі. У адказ я моўчкі здымаю з паліцы факсімільныя выданні "Бібліі" Скарыны і Статута ВКЛ (на маё шчасце, яны ўжо паспелі выйсці з друку), даю патрымаць гэтыя фаліянты свайму знаёмаму і кажу: гэта толькі невялікая частка нашых культурных набыткаў. Але, на вялікі жаль, многія праявы

Падрыхтаваў Ілья СВІРЫН

Як прайсці на вуліцу Рэйтана?

Яшчэ раз пра нацыянальных герояў: хто не варушыцца — будзе аўтсайдарам

Ілья СВІРЫН: — Мастацкая выстаўка ў гонар гістарычнай асобы — гэта для нас альбо штосьці новае, альбо, хутчэй, "добра забытае старое". Такі спосаб нагадаць пра героя падаецца даволі дзейсным — і, у дадатак, не надта затратным. Таму, як кажуць, нішто не перашкаджае паўсюднаму працягу... Праект "RE:turn" цікавы яшчэ і досведам супрацоўніцтва арт-суполкі і такой паважнай установы, як Нацыянальная бібліятэка Беларусі...

Аляксей СУША: — У нашых сценах рэгулярна ладзяцца разнастайныя мерапрыемствы, прысвечаныя знакамітым постацям беларускай гісторыі, прычым мы не толькі рыхтуем іх самі, але і адгукаемся на прапановы неабывякавых людзей. Лічу, грамадская ініцыятыва ў гэтай справе павінна толькі пашырацца. Папулярныя праз мастацкія імпрэзы — гэта, магчыма, нават больш эфектыўны шлях, чым афіцыйныя мерапрыемствы. Што да нацыянальных герояў наогул... Думаю, іх можна ўмоўна падзяліць на тры катэгорыі. Па-першае, гэта прызабытыя постаці, якія патрабуюць уважэння, так бы мовіць, у масавы ўжытак. Сярод іх — як героі агульнанацыянальныя — прыкладам, той жа Тадэвуш Рэйтан, — так і рэгіянальныя: асобы, якія зрабілі вялікі ўнёсак у развіццё свайго краю і павінны стаць прыкладам для сучаснікаў.

Іван САЦУКЕВІЧ: — Перакананы, на кожным сайце райвыканкама павінна быць старонка, прысвечаная такім асобам.

Аляксей СУША: — Другая катэгорыя — імёны, вядомыя, здаецца, усім. На жаль, пра іх таксама доўгі час "нагадваць", бо калі не рабіць ніякіх захадаў, памяць знікае. Урэшце, трэцяя катэгорыя — нашы сучаснікі. Поруч з намі жывуць людзі, якім трэба паспець сказаць дзякуй яшчэ пры жыцці. Іншыя народы ўмеюць любіць і цаніць сваіх герояў, а нам уласцівае гэткае "самаедства"...

Ілья СВІРЫН: — 21 сакавіка, акурат за пару дзён да нашай сустрэчы, былі 175-я ўгодкі з дня нараджэння Францішка Багушэвіча. Думаю, мяне не звінаваць у перабольшанні, калі я скажу, што гэтая знакавая дата засталася практычна незаўважанай.

Аляксей СУША: — Мне прыгадаліся толькі марка і канверт, выпушчаныя з гэтай нагоды "Белпоштай". А яшчэ сёлета — 525-я ўгодкі з дня нараджэння Франціска Скарыны. І хто пра іх згадаў, калі па вялікім рахунку? Хаця, здавалася б, першадрукар ды асветнік — менавіта тая постаць, якая станоўча ўспрымаецца літаральна ўсімі слямі грамадства...

Ілья СВІРЫН: — 21 сакавіка нарадзіўся не толькі Багушэвіч, але і Ёган Себасцьян Бах. І вось, купка энтузіястаў зладзіла з гэтай нагоды ў Мінску шыкоўны праект: маладыя музыканты гралі класіку ў падземных пераходах. Рэзананс гэтая акцыя мела куды большы, чым юбілей пачынальніка новай беларускай літаратуры. І з дадзенай нагоды прыгадваецца прымаўка пра ляжачы камень...

Аляксей СУША: — Як засведчыла ўжо хаця б згаданая выстаўка, менавіта асабісты імгэт дазваляе дасягнуць добрага выніку. Бо фармальнае стаўленне зазвычай толькі шкодзіць справе...

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Дарэчы, пра Баха... Калі б у сярэдзіне XIX стагоддзя вы пацікавіліся ў шараговага немца, хто гэта такі, ваш суразмоўца, хутчэй за ўсё, паціснуў бы плячыма. У прысвечанай Баху манаграфіі Альберта Швейцара, выдадзенай у 1905-м, я сустрэў такую думку: час кампазітара яшчэ не прыспеў, але ён абавязкова прыйдзе. Уласна, прагноз спраўдзіўся...

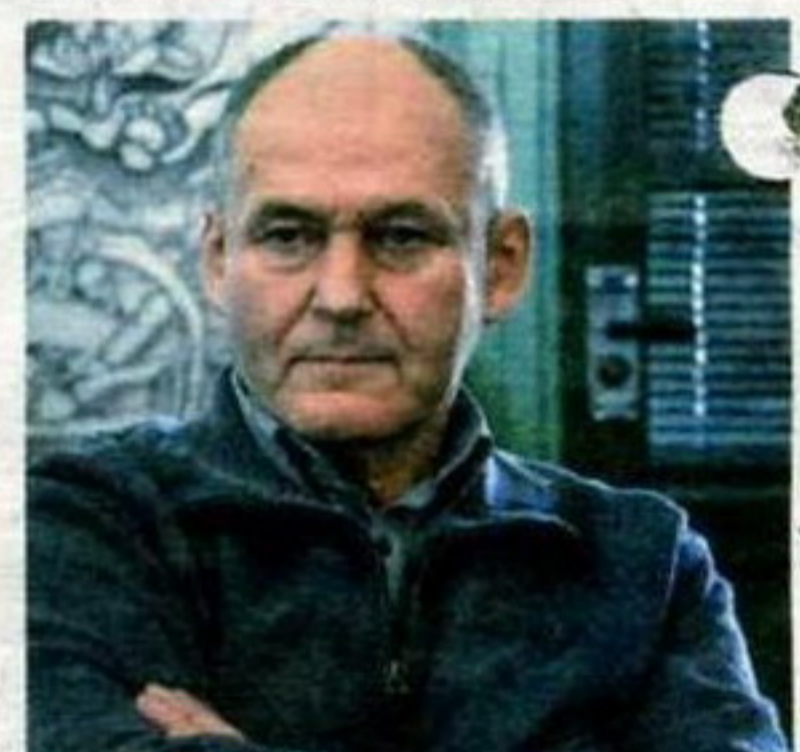
Аляксей СУША: — Цяжка павярць, што яшчэ гадоў сто таму імя Скарыны таксама было знаёмае хіба купцы "вузкапрофільных" навукоўцаў. Першая згадка пра яго ў беларускім масавым выданні — сціплы артыкульчык з карцінкай у "Каляднай пісанцы" 1913 года...

Ілья СВІРЫН: — Адпаведна, нацыянальнымі героямі не нараджаюцца і нават не становяцца — іх ствараюць...

Аляксей СУША: — У 1925-м у БССР адзначаліся 400-я ўгодкі беларускага друку. Здавалася б, часы тады былі не надта спрыяльныя, але святкаванне вылілася ў папраўдзе агульнаграмадскую акцыю, на якую выдаткоўваліся неймаверныя фі-

■ Аляксей Родзін: "У мяне такая думка: чаму б музей не стварыць у сядзібе Рэйтанаў? Здавалася б, самае для яго месца..."

■ Аляксей Жлутка: "На вялікі жаль, многія праявы нашай багатай спадчыны і дасюль існуюць як бы ў віртуальным выглядзе — рукамі іх сучаснік не памацае".

■ Анатоль Сцебурака: "Калі сярод моладзі прапагандаваць патрыятызм, такія героі, як Рэйтан, павінны быць у мейнстрыме дзяржаўнай ідэалогіі".

■ **Уладзімір Арлоў:** "У Каўнасе ёсць пліта, дзе напісана: тут пахаваны літоўскі герой Калінаўскас. Апошняе — пытанне. **Але выглядае пераканаўча**".

■ **Дзіяна Трысцень:** "Як засведчыла апытанне, **імя Тадэвуша Рэйтана на Ляхавіччыне ведаюць 56%** з 233 рэспандэнтаў. Думаю, гэта даволі шмат".

■ **Іван Сацукевіч:** "Перакананы, **на кожным сайце айвыканкама павінна быць старонка, прысвечаная выбітным асобам свайго краю**".

нашай багатай спадчыны і дасюль існуюць як бы ў віртуальным выглядзе — рукамі іх сучаснік не памацае.

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Калі ўжо зайшла гутарка пра Баха ... Што спрычынілася да ягонай сусветнай вядомасці? Перадусім, на маю думку, — выданне нотнай спадчыны, бо, як вядома, пры жыцці кампазітара былі апублікаваны толькі пасобныя яго сачыненні. А вось 50 тамоў поўнага Збору твораў Ёгана Себасцьяна, якія выходзілі цягам 75 гадоў стараннямі "Бахаўскага таварыства", здолелі карэнным чынам змяніць успрыняцце гэтай постаці. Тады ўвесь свет на свае вочы ўбачыў: Бах — і сапраўды геній!

Трэба разумець, што менавіта публікацыя нот кампазітара ўводзіць ягоную музыку ў шырокі выканальніцкі і адукацыйны ўжытак. Прыехаўшы ў Мілан на стажыроўку ў знакаміты "Ла Скала", я зайшоў у музычную краму і пабачыў там поўны збор твораў Баха — і ў нотах, і ў запісах. А таксама і Моцарта, Бетховена, Шумана... Ці можна сёння з такой лёгкасцю набыць творы знакамітых беларускіх кампазітараў? Пытанне рытарычнае, асабліва калі прыгадаць, што ў нас і пагэтуль няма ніводнага нотнага выдавецтва. А колькі ні кажы "халва"...

Уладзімір АРЛОЎ: — Віктар, можа, вы лепш распавялі б, як вам удалося "раскруціць" на Беларусі постаць Міхала Клеафаса Агінскага?

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Не толькі мне — у нас ёсць цэлы гурт энтузіястаў. А зроблена і сапраўды вельмі багата. За дваццаць гадоў мы выпусцілі каля 60 выданняў з нотамі беларускіх кампазітараў. І ў мяне няма сумневаў у іх запатрабаванасці, ужо хаця б таму, што выкананне твораў айчынных аўтараў уваходзіць у навучальную праграму музычных школ. Але масавыя накладны энтузіястам, вядома ж, не пад сілу, і таму часта выкладчыкі задаюцца заканамерным пытаннем: дзе ім узяць ноты? Далёка не ў кожнай бібліятэцы іх знойдзеш. У выніку вернуцца імёны па-ранейшаму вядомыя хіба ў вузкім коле...

Уладзімір АРЛОЎ: — Як пісаў некалі Бродскі, пазэзія цікавіцца добра калі пяць працэнтаў насельніцтва. Класічнай музыкай, думаю, — прыкладна столькі ж...

Ілья СВІРЫН: — Польская моладзь таксама не валіць валам на канцэрты Шапэна, але ж гэтае прозвішча там ведае кожны.

Дзіяна ТРЫСЦЕНЬ: — Як засведчыла праведзенае намі сацыялагічнае апытанне, імя Тадэвуша Рэйтана ў Ляхавіцкім раёне ведаюць 56% з 233 рэспандэнтаў. Думаю, гэта даволі шмат.

Уладзімір АРЛОЎ: — Тое ж самае, напэўна, тычыцца і імёнаў беларускіх кампазітараў, прынамсі, у тых малых гарадах, дзе ладзіць свае фэсты Міхаіл Фінберг...

Анатоль СЦЕБУРАКА: — Каб падрыхтавацца да гутаркі, я правёў невялікае апытанне сярод сваіх студэнтаў: хто для вас нацыянальны герой? Большасць згадала Машэрава, Скарыну, Купалу і Коласа, а таксама — Домрачаву. Каліноўскі, Касцюшка, Рэйтан сустракаліся хіба ў адзінкавых выпадках. Такія вось тэндэнцыі ў маладзёжным асяроддзі...

Алесь СУША: — Не згаджуся, што моладзь у нас інертная або аб'якавая. Проста, трэба знайсці з ёй агульную мову. Таму распрацоўваючы цяпер план мерапрыемстваў па святкаванні 500-х угодкаў першай беларускай друкаванай кнігі, мы імкнёмся ўлічыць чаканні самай рознай аўдыторыі. У праграму, што складаецца з соцень мерапрыемстваў, трапяць не толькі навуковыя канферэнцыі, але і віктарыны, конкурсы, канцэрты, пленэры...

Кастусь АНТАНОВІЧ: — Не кожны набудзе фаліант — пагатоў, непад'ёмныя яны цяпер не толькі па вазе, але і па цане. Іншая справа — магніцік ці нейкі дробны сувенір з выявай таго ж Рэйтана. Ці выпускае нешта падобнае, скажам, Ляхавіцкі дом рамёстваў?

Наталля СКРЫПНІК: — Пакуль не. Але старшыня райвыканкама паставіў ужо перад намі задачу распрацаваць брэндавыя, арыгінальныя сувеніры. Вырашаецца, якая арганізацыя непасрэдна будзе гэтым займацца...

Ілья СВІРЫН: — Партрэты вядомых асоб можна ўбачыць ужо не толькі на паштоўках ці магнітах, — чаго толькі апошнім часам ні робяць... Але ўзнікае пытанне: дзе мяжа?

Алесь СУША: — Напрыклад, завушніцы з класічным партрэтам Скарыны альбо майка, дзе першадрукар трымае куфаль піва... Такія нефармальныя спосабы ўводу "забранзавелай" гістарычнай асобы ў ментальнае поле моладзі асабіста я лічу цалкам дапушчальнымі. Хаця б таму, што яны — працуюць. А старэйшаму пакаленню да гэтых форм трансляцыі культуры належыць ставіцца з разуменнем.

Анатоль СЦЕБУРАКА: — У той жа Польшчы ў гонар гістарычных дзеячаў называюць напоі альбо прадукты харчавання, і трапляючы ў супермаркет, чалавек абуджае сваю памяць пра мінуўшчыну. Чаму б нашым вытворцам не ўзяць з іх прыклад?

Алесь СУША: — Днямі ехаў у тралейбусе "Вітаўт". Уражвае! Прадукцыя айчынных машынабудаўнікоў, здаецца, не ганьбіць сваю назву. Але падобных прыкладаў у нас і сапраўды зусім вобмаль, хаця гэта эфектыўны спосаб увесці імя героя ў паўсядзённы ўжытак...

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Ёсць і куды больш звыклых спосабы. Калі ў Маладзечне адкрыўся помнік Агінскаму, па нейкіх "тэхнічных" прычынах прозвішча кампазітара на ім з'явілася не адразу. І вось, я зладзіў эксперымент. Падыходжу да мінакоў і пытаюся: а каму ж усталяваны "ананімны" помнік? Адна жанчына ажно ўстрапянула: ды няўжо вы не ведаеце, што гэта Міхал Клеафас Агінскі! Таму калі б помнікі нашым знакамітасцям стаялі на кожным кроку, праблемы з іх "пазнавальнасцю" вырашыліся б самі сабой.

Уладзімір АРЛОЎ: — Нашы суседзі, дарэчы, актыўна карыстаюцца гэтай метадыкай. Хто будзе ў Каўнасе, можа ўбачыць пліту ля Музея Чурлёніса, дзе напісана, што там пахаваны літоўскі герой Костас Калінаўскас. Пахаваны ён там, ці не, — гэта яшчэ пытанне, але пліта выглядае досыць пераканаўча. Таму перадусім нам трэба падбаць, каб нашым героям хто іншы не "прырабіў ногі". І вельмі актуальна гэта акурат у выпадку з Рэйтанам...

Зміцер ЮРКЕВІЧ: — У сучасным польскім друку Тадэвуш Рэйтан згадваецца выключна як вялікі паляк. Часам нават можна сустрэць такую думку: маўляў, і не павінны беларусы клапаціцца пра ягоную памяць...

Іван САЦУКЕВІЧ: — У сённяшніх умовах той, хто не варушыцца, немінуха будзе аўтсайдарам. Таму варта адкінуць уласціваю для нас сціпласць... Вось, напрыклад, у Глыбокім не так даўно быў створаны цэлы бронзавы пантэон герояў гэтага краю. У іх ліку — і адраджальнік іўрыту Элізэер Бен-Іегуда. На Беларусі нарадзіліся і многія іншыя знакамітыя дзеячы яўрэйскай гісторыі, аднак ці шмат хто пра іх ведае?

Наталля СКРЫПНІК: — У мяне практычнае пытанне: а як даказаць, што Рэйтан і сапраўды быў ліцвінам, а не палякам?

Зміцер ЮРКЕВІЧ: — Вельмі лёгка! Сапраўды, род Рэйтанаў мае іншаземнае паходжанне — ці то нямецкае, ці то шведскае, але дакладна не польскае. Ды цягам тых некалькіх пакаленняў, якія прайшлі паміж яго з'яўленнем на беларускіх землях і нараджэннем Тадэвуша, ён паспеў глыбока пусціць карані ў нашу глебу — не толькі па духу, але і па крыві. Алгарытм вельмі просты: хлопец бярэ шлюб з дзяўчынай з беларускага шляхецкага роду, тое ж самае робіць і яго сын... Маці Тадэвуша паходзіць з Мінска!

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Для немцаў не існуе такога венгерскага кампазітара, як Ферэнц Ліст. Для іх ён быў, ёсць і будзе Францам Лістам — вялікім нямецкім кампазітарам. І ваяваць з гэтай нагоды Венгрыя з Германіяй нібыта не збіраюцца. Таму калі нашы суседзі лічаць Міцкевіча выключна польскім паэтам — на здароўе... Галоўнае, каб мы не забываліся, што ён наш суайчыннік. Зрэшты, жыхары Навагрудка, думаю, заўсёды пра гэта памятаюць, бо там усталяваны прыгожы помнік Міцкевічу.

Ілья СВІРЫН: — На нашай сённяшняй сустрэчы няма скульптараў-манументалістаў, і не запрашалі мы іх наўмысна. Натуральна, увекавечанне герояў — перадусім справа рук апошніх. Не ўзнікае сумневу і ў тым, што ў нашай краіне працэс няўхільна ідзе — хай і не тымі тэмпамі, як нам таго хацелася б. Але і прычына тут відавочная: манументальнае мастацтва — гэта вельмі дарага...

